Дослідження темпоральних і просторових взаємозв'язків художнього тексту дають не просто сукупність знань, а представляють інший спосіб мислення, який переплітає семіотику, символіку та повсякденне життя.

Пеетер Тороп – естонський учений, PhD, професор Тартуського університету, відомий своїми дослідженнями у галузі семіотики культури, інтерсеміотики перекладу. Зокрема, 2015 р. в Україні вийшла вагома праця цього дослідника.

Тороп П. Тотальний переклад: монографія / пер. з рос.: О.А. Кальниченка, О.І. Оржицького ; передмова: Т.Бойко, Е.Сютісте. Вінниця: Нова Книга, 2015. 264 с.

ХРОНОТОП*

З урахуванням часопросторових зв'язків у романі можна виділити функціонування трьох співіснуючих рівнів – топографічного, психологічного і метафізичного хронотопу. Топографічний хронотоп пов'язаний з елементами авторської тенденційності у романі, з упізнаваністю у ньому конкретного історичного часу й місця, подій. Топографічний хронотоп є хронотопом власне сюжету, він розділяє роман на комплекс часопросторових елементів, суголосних оповідним ходам. Цей відомий світ денотатів зображений «невидимою, але всеосяжною істотою», яка має мету і виражено суб'єктивний характер. На цьому рівні роман є гомофонічним. З топографічним хронотопом тісно переплетено психологічний – хронотоп персонажа. Акцентований на першому рівні переміщенням у часі й просторі сюжетний хід збігається вже на другому з переходом від одного емотивного стану до іншого. Топографічний хронотоп є генерований сюжетом, натомість психологічний – свідомістю персонажів. Замість невидимого того, що зображує сущу даність на цьому рівні, перед нами постає світ автономних голосів, замість гомофонії – поліфонія.

Слово «невидимого і всеосяжного» оповідача тісно перетинається з мовою окремих персонажів. Слово пов'язує різні рівні і голоси лише на рівні поліфонії, а з іншого боку, воно й осмислює цей взаємозв'язок.

У підсумку існує вид метафізичного хронотопу – окремого рівня опису та створення метамови. Слово, що пов'язує рівні сюжету і самосвідомості, загалом у творі набуває метамовного значення, оскільки поєднане з ідейним осмисленням усього тексту, зокрема простору й часу. Метамова містить у собі

*переклад з рос. Д. Боклаха за виданням *Материалы к словарю терминов Тартуско-Московской семиотической школы / ред. Я. Левченко, С. Салупере. Тарту: Из-во Тартуского университета, 1999. С. 321–323.*

не просто описову, а передусім головну ідею – це означає, що на глибшому рівні поліфонія є лише співіснуванням різних трансформацій названої ідеї. У такий спосіб на рівні метафізичного хронотопу правильніше слід говорити про гетерофонію, варіації головної ідеї. «Невидимий» автор стає на цьому рівні помітним у тому сенсі, що саме він встановлює мову опису. Отже, рівень топографічного хронотопу є споглядальним світом, рівень психологічного хронотопу – світом спостерігачів, а метафізичний хронотоп – світом, що з'ясовує мову опису. З позиції дії роману цим рівням суголосні типи поведінки (власне дія), порядок поведінки (створення особистістю тексту власної поведінки) і локус поведінки (місце дії серед інших дій, що розглядаються як такі, що зумовлюють його або зумовлюються ним).

З цього випливає, що автор як самостійний голос не входить у поліфонію (на рівні психологічного хронотопу), а присутній «невидимо» у сюжеті, забарвлює його власним голосом і в такий спосіб об'єктивує та робить видимим, проте не завжди вловимим на найглибшому рівні метафізичного хронотопу. Хоч автор на цьому рівні загалом зримий, розуміти його логіку нелегко, адже встановлена ним метамова є надскладною. Не зважаючи на те, що тісно взаємопов'язаних метамов у романі декілька, ця множинність суцільна, оскільки в Достоєвського метамовний опис збігається з метатекстовим, тобто у кожний момент синхронно виступають (як витоки діалогізму) дескриптивний і міфологічний, профанний та сакральний описи.

*переклад з рос. Д. Боклаха за виданням *Материалы к словарю терминов Тартуско-Московской семиотической школы / ред. Я. Левченко, С. Салупере. Тарту: Из-во Тартуского университета, 1999. С. 321–323.*